

МИРКО КОМНЕНОВИЋ

Ревизијална штампа Боке которске,¹ која је почела излазити 1952. године, до сада је донијела већи број биографија заслужних Бокеља. Са територије херцеговске општине штампане су опширније биографије: Саве Владиславића, Марка Војновића, Петра Желалића, Мата Мрше, Спиридона Голчевића (старијег), Васа Иванковића и Александра Павковића.

Херцеговљанин за кога сматрамо достојним и заслужним да се његова успомена освјежи, приликом прославе 600-годишњице његовог родног града, је Мирко Комненовић, рођен 21. IX 1870. године, умро 28. III 1941. год. у Херцег-Новоме.

Пошто је био изузетна личност, чији је плодни радни вијек трајао преко пет деценија, повезан судбоносним историјским збивањима, налазимо за корисно да овај рад — поред увода — Комненовићеву дјелатност подијелимо на раздобља: Од завршетка студија до I свјетског рата; Први свјетски рат; Од завршетка рата до смрти.

По Накићеновићу, Комненовићи² су „од села Пилатована из Опутне Рудине, а преселили се прво у Маглај (зато се и звали Маглајевићи), па у Бањане, одакле су овамо дошли са Владиком Саватијем. Били су велики јунаци у борбама против Турака, те им је Млечић даровао земљиште и чардак на Топлој који се и данас зове „Чардак Комненовића“. Овдје се истиче калуђер Јосип Комненовић као велики приложник Цркви Савинској.“

На другом мјесту Накићеновић помиње (око 1701) Мијата Симовића „који је при овамо дошао, а био друг Комнена Пилатовића од кога потјечу Комненовићи“.

¹ То су: Годишњак Поморског музеја, Котор од 1952; Бокa, Херцег-Нови од 1969; Зборник Секције Друштва историчара, Котор, од 1970; Зборник Вине поморске школе, Котор, од 1974.

² Поп Сава Накићеновић, Бокa, етнографска студија, издање Српске краљ. академије, Београд 1913. Фототипско издање, Херцег-Нови, 1982, стр. 444.

Између четири главара који 1718. године иду у Млетке „са молбом на дужда, у којој између осталог моле да им се допусти установити на Топли комуниџал“ палаци се Михаило Комненовић, речени Маглаевић.³

Професор Универзитета у Олеси Григоровић, између заслужних Бокеља, који су били „докретачи и унапређивачи трговине и поморства“ у руским црноморским лукама, помиње и Комненовиће. Тада су, под руском заставом и пловили бродови: Комненовића, Цотића, Иванковића, Накићеновића, Бурасовића, Целалића, Илића, Матковића, Поповића, Мрша, Перовића⁴ и др.

Као је 1687. год. Херцег-Нови био ослобођен од Турака, становници топаљске (затим херцеговске) општине почели су да се интензивније баве поморством. У томе су их слиједили и нови досељеници из Херцеговине и Црне Горе који су се од краја XVIII вијека, све више склањали на херцеговски териториј, штитећи се тако од турског терора. Они се од старосједилаца брзо научили поморском занату и привикоме поморском животу. Првих година XVIII вијека налазимо велики број помораца — овог дијела Бококорског залива — који су на мањим и већим бродовима пловили дуж Далмације и Истре до Трста, а на југу до албанских пристаништа.

Комненовиће као поморце налазимо од 1779. године, када Михаило Комненовић својим бродом типа к е ч плови за Анкону. — Године 1797. кап. Александар Комненовић је заповједник бригитина *Vespa Vergine di Savina*, чији је власник кап. Васо Бурасовић из Кумбора. Пешто касније као сувласник (1/3) овог брода је кап. Марко Комненовић. Године 1806. капетани Митар и Марко Комненовић купују неке земље у околини Херцег-Новога.

У списку „патентираних“ капетана Лучке капетаније Росо, од октобра 1807. год. налази се Петар конте Комненовић. Исти се 1803. год. помиње као власник б р и к а.

Кап. Марко Комненовић је 1810. године заповједник полаке *С л а в а* 350 т. носивости са 15 чланова посаде, 30 пушака, 20 тромбона и 15 сабаља. Овај једрењак је био власништво Јована Куртовића из Трста.

Јован Комненовић⁵ је 1825. год. власник једрењака *М а л и М а р к о*. По једном каснијем податку кап. Јован је заповиједао брик *К а р л е т о*,⁶ који је пловио под руском заставом.

³ Томо К. Поповић, Херцег-Нови (1382—1797) изд. 1924, стр. 141. У овој депутацији поред Комненовића били су: Илија Цвијетовић, Никола Злоковић и Драгутин Магазиновић.

⁴ Поповић, исто, стр. 151—153.

⁵ Јованов син је Марко, а Марков син је Мирко.

⁶ Петар Шеровић, Подаци о поморству Херцеговске општине, Годишњаци Поморског музеја, бр. II 1953, стр. 49, и бр. III — 1955, стр. 109.

Мирко Компановић

Када подсјетимо да се 1879. год. помиње Љубо Комненовић⁷ као „утицајни херцеговски трговац и предсједник Управе Заводне школе“, а да је Мирко био на народним пословима до своје смрти (1941) може се утврдити да су — почев од Мијата — Комненовићи били борци и предводници народа два и по столјећа.⁸

Мирко Комненовић је рођен у Херцег-Новоме 21. септембра 1870. год. од оца Марка и мајке Љубице, рођ. Иванковић. Основну школу завршио је у Котору. Отац му је рано умро (1843—1880), па га је узео к себи у Трсту ујак кап. Борбе Иванковић и бринуо се о његовом школовању. Поред учења у Трсту (првенствено италијанског језика) завршио је трговачку академију у Марибору, гдје је имао могућности да добро научи и њемачки језик. Затим је дипломирао школу страних језика у Chateau de Lucens у Швајцарској.⁹ Познавао је: руски, француски, италијански и њемачки језик. Као и многи други, који су потицали из поморских породица, и Мирково школовање није било усмјерено према поморским, већ према високим стручним или савременим школама. Јер, „златна епоха“ обнове бокелског бродарства (толико настрадаога у наполеонским ратовима, 1797—1814) била је краткотрајна, од 1850. до 1870. године. Као што је познато, главни носилац ове епохе био је Спиридон Готчевић из Пода, с њим су пословно били повезани Квекићи, као и велики број помораца из херцеговске ошине. Криза је почела Готчевићевим пословним крахом 1856. године који је био проузрокован кримским ратом. Наравно, све се ово тешко осјетило у читавој Боци и ослабило све гране њеног развоја, који је и онако био у зачетку, јер је аустријска управа — за 103 године њеног владања — са Далмацијом и Бокотом маћехински поступала.⁹

Поменуто раздобље поморског просперитета (1850—1870) осјетило се и у Херцег-Новоме у развоју привредног и просвјетно-културног живота. Постаје трговачки центар па који гради тирају сва насеља предњег дијела Бококоторског залива, до Верига, к томе Конаван и сусједни дијелови Херцеговине. По свом положају је прва лука у Заливу, па и свратиште паробродарских линија: обалне и локалне пловидбе.

⁷ Максим Злоковић, Херцеговски дани Сима Матавуља, Бока, 10/1978, стр. 24.

⁸ „Бокелска зора“, политичко-привредни седмички лист, Херцег-Нови, бр. 1—30, априла 1935.

⁹ И. Зл., „Кап. Марко Бурковић“, Годишњак Поморског музеја, Котор, XXVII—XXVIII/1979-80, стр. 119—120.

Године 1850. отвара се Српска читаоница око које се окупи-
љају трговци и поморски капетани, које Матавуљ помиње, а
касније и шири народни слојеви.

Велика народна тековина била је и Српска фондациона
поморска школа која је била отворена 1858. год. (прва помор-
ска школа на нашем Приморју у којој су се предавања одржа-
вала на српскохрватском језику кроз коју су — до њеног посто-
јања 1914. год. — проишле многе херцеговске генерације.¹⁰

Мирко Комненовић је наслиједио од својих предака одваж-
ност и борбеност, а на школовању у Швајцарској — тада мати-
ци политичких избјеглица и родољуба из разних европских зе-
маља — приградио је слободољубивост и демократске идеје ко-
јима је остао вјера и досљедан кроз читав живот.

Своје бављење у иностранству, поред осталог, користио
је да много тога види и научи, и да корисно примјењује у свом
родном крају. Није тешко помислити колику је заосталост и
недостатке осјетио у свом родном граду, када је почео правити
планове о његовој обнови. Мислим да му је то био најмилији и
најгоднији посао. А радио га је постепено и систематски у пу-
ном увјерењу да ће успјети, јер је знао да његов град посједује
све услове да постане оно што је данас.

Када се коначно ријешило да остане у Херцег-Новоме — ми-
слим да су то биле последње године прошлог вијека — прилике
у Боки нијесу биле ружичасте. Неуспјех другог бокељског устан-
ка из 1882. оставио је у народу дубоке трагове. Већи број устан-
ника морао се са породицама склонити у Црну Гору. Исељава-
ње у Америку постадо је чешће и бројније. Аустријска управа
појачавала је своје гарнизоне, нарочито у Котору и Херцег-Но-
вome. Поправљала је старе тврђаве и градила нове. Појачала је
број жандарма и полицајаца, видљивих и тајних. Давала им је
пословне концесије, па су као пензионери овдје и остајали. То
је важило и за чиновнике. Привилегисала је трговце и занат-
лије странце. Сељацима градови постају одвратни. У њима су
сретали војнике који су говорили њима туђим, непознатим је-
зицима. Код „Претуре“ (суд) и „Комесара“ (среска испостава)
морало се долазити по позиву. Народу су била одвратна мрка
и издмена лица ових царских људи.

Једино је своје људе налазио у општини (или — како су је
називали — комуни). Неугодно се осјећао кад је на пазар доно-
сно своје производе, јер су арогантне „госпође“ ових туђинаца
обезвредивале његову робу и хтјеле да купују у бесцијење. Нај-
сретнији је био кад се налазио у свом селу, међу својима, гдје
је могао слободно говорити о својим тегобама, недаћама и на-
дама. А представници аустријске власти посјећивали су га само

¹⁰ Максим Здоковић, Томо Крстов Поповић — књижевник и исто-
ричар, Бока, X. Нови, 8/1976, стр. 273-74.

једанпут годишње у лицу „Децимадуре“ (сакупљача пореза) који би се из далека видио јер му је била на глави висока царска капа.

Мирко је најприје планирао да постепено сељака привуче граду, и да га увјери да је он и ту свој на своме. Да би их на то подстакао, откупио је од једног странца радионицу сола-воле, и неко вријеме је он лично водио, па је уступио Тодору Перчиновићу. Исти је случај био и са посластичарницом.

Настојао је да родитељи своје синове шаљу „Привреднику“ — у Загреб, који их је упућивао на изучавање разних заната, а довео је у Херцег-Нови занатлије из Мостара: Риста Рудица, лимара, Тома Јањића и Луку Обрадовића, дрводјелце, који су отворили радионице, успјешно пословали и спремали занатлијски подмаадак.

У тим годинама дошао је у Херцег-Нови, и радио као адвокат, др Руди Сардслић који је — поред одличне правне спреме важио као добар економиста и врстан организатор. Олмах је почео помагати Миркова настојања и заједнички су израђивали план о привредном препороду Боке которске, које је требало да дође одозго, из народа, јер се била потпуно изгубила вјера да може доћи одозго, наиме од аустријских владајућих кругова.

Ови послови били су усредсређени у Котору. Израђен је опсежан привредни план, којему је стајала на челу индустрија и туризам — о којима се сада први пут говори — слиједи поморство, рибарство и задругарство, првенствено земљорадничко.

Носиоци овог покрета били су: др Руди Сардслић, Мирко Комшенивић, др Филип Лазаревић, Буро и Божо — браћа — Вукотић, др Јово Стефановић и др Ардоје Јововић. Око њих је био окупљен већи број учитеља и свештеника, као и виђенијих људи из разних мјеста Боке.

Најприје је у Котору основана Српска бокешка штедионица 1901. г. Затим 1904. Српска кредитна задруга у Херцег-Новоме, чији је М. Комшенивић био иницијатива и управник. Овакве задруге основале су у Рисну 1908. и Будви 1911. године.

Српске земљорадничке задруге основане су у слиједещим селима: Бијела, Брајини, Беновић-Кумбор, Главати, Градиште, Кавач, Каменари, Кути, Камено, Маине, Мокрине, Мојдеж, Моринь, Новосеље, Подострог, Пријеради, Радованићи, Спич и Сутвара. По оснивању најстарија је била у Каменарима, основана 1902. године, затим 1904. у Главатима, Главатицићима, Кумбор-Беновићу и Мокринама. Посљедња је основана у Маинама 1914. године. Уљарске задруге су биле основане у Режевићима и манастиру Прасквиши. Све су оне издржале у успјешном пословању до почетка рата 1914. године, осим оне у Каменарима која је била раније распуштена.

Поред настојања око оснивања, Мирко Комшенивић је надзирао рад ових задруга, присуствовао њиховим скупштинама и

давао упуте за рад. Најуспješније је пословала задруга у Мокринама која је у мају 1914. свечано прославила десетогодишњицу рада. Послије задруге у Мокринама са успješним радом се истицала задруга у Каменом која је бројила 44 члана. Послије лужих припрема основана је 1906. године Рибарска задруга са сједиштем у Баошћу, чији терен су још били Јошца, Бијела и Кумбор. Оснивање ове задруге представљао је већи привредни захват, јер је уговором са предузетом Браћа Мардешкић из Комиже, саграђена у Бијелој, и оспособљена за рад, Творница за прераду рибе. Започела је са радом 1907. године под фирмом „Браћа Мардешкић“. Запошљавала је око 60 радника највише женских, и много допринијела да рибари не дају рибу у бесцијење. На овом послу били су ангажовани Мирко Комненовић, тадашњи лужки капетан у Мељинама Вл. Ширљуга, и учитељ у Беновићу Никола Злоковић, који је све до почетка рата (1914) био агилни задружни пословођа.

Све ове задруге биле су учлањене у „Савез српских привредних задруга на приморју“ чије је сједиште било у Дубровнику. Савез је имао одвојену установу, тзв. „Централну касу“ која је финансирала и помагала оснивање и пословање задруга. У помениути Савез биле су учлањене и задруге осталих мјеста тадашње Далмације, и то: Плавно, Полача, Бискупија, Славница (код Имотског), Смиачић, Биљшани, Косово, Опишић и др.

Као гласило овог покрета, почетком 1908. год. почео је излазити седмични лист „Бока“ (гласило за опће интересе Бокеља). Штампано се ћирилицом и латиницом. Издавач је др Филип Лазаревић, а уредник др Руди Сарделић. Годину дана прије била је набављена, и започела са радом „Бокешка штамарија“ у Котору.

Покрет за удружење опћина није успио; мјесто тога је била основана „Господарска задруга“ за цијелу Боку, од Херцег-Новога до Спича, са сједиштем у Котору. Предсједник је био др Руди Сарделић.

У августу 1908. год. одржан је у Дубровнику „Први збор српских привредних задруга на Приморју“ гдје су све задруге послале своје представнике. Задружни савез тадашње Краљевине Србије представљао је Михаило Аврамовић, предсједник Савеза. На овој запаженој манифестацији задружне свијести узео је активног учешћа Мирко Комненовић који је био изабран за потпредсједника Савеза.

Прво „Бокешко трговачко друштво“ основано је у Ригу у марту 1914. године.

Упоредо са пословима на развоју задругарства, у Дубровнику је постојало просвјетно и привредно друштво „Српска зора“ које је помагало оснивање задружних библиотека, ширило

народну просвјету и стипендирало вриједне ученике учитељских и стручних школа.¹¹ Орган овога Друштва је истоимени лист.

Дон Нико Луковић (1887—1970), један од најбољих познавалаца Боке нашег времена, почиње свој напис о Херцег-Новом овим ријечима:¹²

„Према улазу у Бококоторски залив на обронку високог бријега, између шума и перивоја, палма, паранача и маслина, уздиже се над обалом Херцег-Нови у највеличанственијем амфитеатру природе, на мјесту гдје је јужна флора нашла најповољније услове на нашој обали.“ Даље наводи што су поједини путописци и пјесници написали о Херцег-Новоме, почев од Еванђе Челебије па на овамо.

Свијестан овога, М. Комненовић је скоро свој читав радни вијек посветио развоју свог родног града, сигуран у његову блиставу будућност.

О зацесима овог рада, отварамо календар „Бока“ за 1913. годину који пише:

„Слика на стр. 49. приказује нам овај дивни хотел у Херцег-Новоме који има централни огрев, вруће купели у хотелу итд. Ограђен је на најљепшем мјесту у Херцег-Новоме одакле се ужива величанствени поглед на море и чаробна околна мјеста бокешка.

Ко је и једном помњиво прегледао хотел Боку, тај са потпуним правом може да честита друштвеном предсједнику г. Мирку Комненовићу и његовом замјенику др Рудолфу Сарделићу, који су знали, хтјели, смјели и могли, а што је најглавније и успјели да савладају све оне тешкоће које ометаху градњу овог хотела. Данас је његова егзистенција и рад осигуран.“¹³

Када писац помиње „све оне тешкоће које сметаху градњу овог хотела“, мисли на бирократске закучке које је практицирала аустријска управа свим корисним иницијативама које су потицале из народа. Пошто су монополисали бродарство са привилегисаним предузећем „Аустријски Лојд“, сличне планове су кројили и за туристичку привреду. Њемачки и мађарски

¹¹ Податке за страшице о задругарству црпили смо из полумјесечника „Српска Зора“, листа за просвјету и привреду.

На почетку свог излагања је истакао: „Настојаћемо да наш народ живи у миру с браћом Хрватима, као синови једног и истог народа“. Штампано се ћирилицом и латиницом. Почео је излазити 20. јануара 1907, а задњи број је штампан 15. јуна 1914. (Иво Перић, Дубровачка преролика од 1848. до 1918. године, Дубровник, 1980, стр. 367.)

За исписе из разних годишта листа „Српска Зора“ — који се налазе у Научној библиотеци у Дубровнику — дугујем пријатељску захвалност другу Винку Иванчевићу — И. З.

¹² Бока Которска, — културно-историјски вођ, Цетиње, 1951, стр. 52.

¹³ Календар „Бока“ излазио је у Котору од 1909. до 1914. год. под уредништвом Дионисија Миковића.

капиталисти куповали су, за јефтине паре, погодне туристичке терене дуж читаве наше јадранске обале и градили хотеле.

Када се помиње хотел „Бока“, не може се мимоићи парк који представља његов драгоцјени дио, од стручњака назван „Ботанички врт на Јадрану“. Постављање овог парка почело је 1910. године. О овоме парку много се писало и говорило. Многи наши и страни ботаничари су се о њему најоухвалније изражавали. „Човјек, који је највише допринио да овај парк заузме мјесто најљепшег парка на нашем Јадрану, односно у цијелој земљи, то је г. Мирко Комненовић. Он није жалио ни труда ни свог сопственог новца да овај парк што лепше уреди. И дандас он је најактивнији у раду око одржавања парка, као и доношења нових и скупоцјених биљака.“¹⁴

Упоредо са туризмом, поменута радна група изграђује прво индустријско предузеће у Боки: „Творницу гашених производа“ у Кртолима код Тивта.

Налазећи да тадашњи потрајаји бродови не задовољавају, оснивају „Паробродарско предузеће за локалну пловидбу“, са првим паробродом „Драва“ који, 1910. год. предузима свакодневну вртну Тиват — Котор.

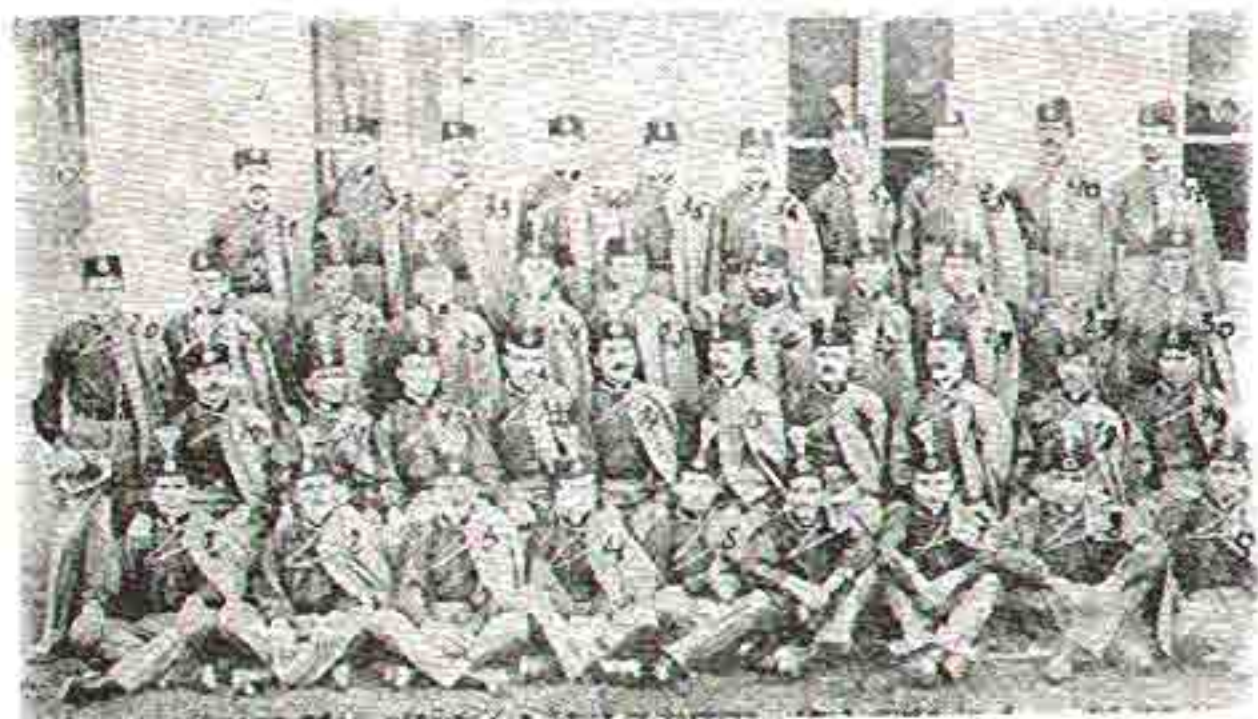
Овим би завршили са сарадњом Мирка Комненовића на привредној обнови Боке. Користим и ову прилику да изразим своју жељу, да ово кратко али значајно раздобље бокељске прошлости — које је зауставио I свјетски рат — нађе свога истраживача и обрађивача. То је данас могуће боље него до сада, јер имамо богате и срећене архиве у Котору и Херцег-Новоме. Увјерени смо да би марљивим истраживањем овај покрет добио мериторну историјску оцјену, као и људи који су у њему сарађивали. Ово и стога, што је овај покрет привредне обнове Боке био опћебокељски јер су у њему сарађивали бокељски Срби и Хрвати. О томе свједочи и писање „Бокс“ (гласника за опће интересе Бокеља) од његовог првог до посљедњег броја. У јуну 1909. измијењено је Уредништво „Бокс“ које приликом преузимања уредништва, између осталог, објављује:

„Нећемо се бавити политиком вишег стила јер је у великим питањима наш глас одвеш слаб. Давати ћемо само мишљења и одушка нашим осјећањима у националним питањима, према потреби устајати на одбрану народних интереса и заговарати начело јединства Срба и Хрвата.“¹⁵

Према овоме, у овом раздобљу — које је трајало до почетка рата (1914) Мирко Комненовић је привредна питања држао изнад политичких. У гледању на национално питање спздао је у ред оног мањег броја наших народних првака који су били

¹⁴ М. Вукелић-Десански „Ботанички врт на Јадрану“ — „Бокељска зора“, Херцег-Нови, 26. IV 1935, стр. 2—3.

¹⁵ Бока — Котор, 26. VI 1909.

„Српски Соко“ Херцег-Нови, Бока Которска 1910. год.

1. —; 2. Нико Радонић; 3. Душан Коњевић; 4. —; 5. —; 6. Јаков Мијајловић;
 7. Вељко Матковић; 8. Саво Мијајловић; 9. Буџо Бубало; 10. —; 11. Лука
 Беранић; 12. др Крсто Поповић; 13. Ристо Рупао; 14. Мирко Комненовић;
 15. Јово Секуловић; 16. Митар Мусић; 17. Божо Тришковић; 18. —; 19. Тош
 Обрадовић; 20. Мићо Војаковић; 21. Никола Краљевић; 22. —; 23. —;
 24. Божо Лумбардић; 25. Никола Коњевић; 26. Мирко Бакочевић; 27. —;
 28. Никола Вучковић; 29. Јово Мијајловић; 30. Лазар Беко; 31. Станко
 Матић; 32. Милан Шкурлић; 33. Милан Матковић; 34. Петар Тошић;
 35. Ганго Годубић; 36. Враковић из Беновића; 37. Саво Терзовић;
 38. Вељко Рапопац; 40. —; 41. Симо Секуловић.

Задругари Српске Земљорадничке задруге у Мокринама

дошли до потпуног увјерења да са Аустријом не може бити компромиса. Према томе, треба у народу подгријавати ослободилачки рат, гасдати преко границе на наше слободне државе Србију и Црну Гору и подржавати везе са њиховим водећим људима. Балкански ратови, и догађаји иза њих, дали су им за право.

Са анексијом Босне и Херцеговине 1908. године Аустро-угарска влада — нарочито њени војни кругови — окружени јефтним добијеном битком постају снажнији и наертљивији. То изазива револт свих словенских народа Монархије и подстиче их на солидарност и заједничку борбу. Оснивају се легалне и илегалне организације борбеног и револуционарног карактера. Доста раније почело се развијати соколство. Матица му је била Чешка, из ње је прешло и у остале аустријске словенске покрајине. Под фирмом физичког васпитања, крила се свесловенска солидарност.

Почетком овога вијека соколство је допрло и до наших јадранских обала. Од 1908. године, препуне пркоса и незадовољства, соколство се шири бржим темпом. Иза Дубровника соколска друштва оснивају се у Херцег-Новоме (1910), у Котору (1911), у Рисну, Беновићу и Бијелој (1912). У Котору и Херцег-Новоме српски и хрватски; у осталим, поменутиим мјестима српски. У организацији и овог покрета Мирко Комненовић је био најзаслужнији активиста. Српско соколско друштво у Херцег-Новоме бира га за старјешину, а иза тога постаје и старјешина Српске соколске жупе на Приморју.

Чисте соколске приредбе изазивају све већа тубања у народу што појачава будност аустријске полиције. У септембру 1912. године одржан је у Котору заједнички слет свих соколских друштава Боке и Дубровника. То је била, до тада невидјена, манифестација братства и јединства, као и последња већа свечаност у предвечерје ратних збивања.¹⁶

Октроисано уставно стање у Далмацији, које је Аустрија увела 1861. године, дало је опћинама овлашћења ширег самоуправљања, и установило покрајинску скупштину, названу „Далматински сабор“ са доста ограниченим правима. Бока је за Сабор бирала пет посланика од којих је један припадао херцеговској опћини. Избори за опћинску управу били су прва политичка школа и за старе и новоприселице становнике Боке, нарочито градова. Као што видимо код Матавуља,¹⁷ и у Херцег-Новоме су те новотарије дошле више друштвене живости и интереса за јавне послове, али и јалове борбе, подметања, свађе и оговарања. О овоме требало би посебно писати. Толико знамо да су,

¹⁶ Српска и хрватска соколска друштва развијала су се по јединственим програмима и њихов рад био је узјаман.

¹⁷ Симо Матавуљ, Биљешке једног писца, С. К. З. Београд, 1939, стр. 54—83.

углавном, постојале двије струје: конзервативна, око које су се окупили старији, и напредна, у којој су били млади. Изгледа да је у овој другој Мирко био периферан, а ускакао у борбу када су била на дневном реду нека важна питања.

Прелиставајући седмичник „Бока“ који је помњиво пратио и регистрирао сва збивања у Боки которској, преносимо двије вијести у изводу.

У броју од 3. IX 1908. године говори се о процутовању за Цетиње, и повратак натраг — преко Херцег-Новог и Котора, познатог „крвнског свједока“ у познатом велеиздајничком процесу оптужених српских првака у Загребу. Приликом искривања из брода у Котору на обали био је дочекан погрдним узвицима и пљувањем. У Цетињу је био непожељан и под пратњом је ноћу кочијом пошао за Котор. Стигао је око пет сати изјутра, гдје га је чекала муљанска барка која га је повела у Зеленику. Дан и ноћ је провео у тамошњем хотелу, с тим да слиједесет дана незапажен отпутује возом. Ипак је био откривен и Новљани су имали времена да му планирају заслужени испраћај. Кад је воз стао у Херцег-Новом, „настаде ужасна вика и дерњава: дође, лушежу, кланетиче... Кад је воз имао да крене, око 40 омладинаца укричаше се у воз до Игала. Цијелим путем до Игала било је звиждање са разним узвицима на адресу Настића. На станици Игало у друштву са Игаланцима, приредилише опроштајне демонстрације, прије него ли Настић напусти нашу границу. Само за спомен омазаше га јајима, гњилим димунима и помидорама. Овако испратисмо злогласног Настића“. Организатори овог испраћаја морали су тада остати безимени, касније се дознало да је редитељ овог испраћаја био Мирко Комненовић.

У бр. 118, из 1909. године, под рубриком „Домаће вијести“ стоји:

„Др Т. (Томаш) Г. Масарик проф. прашке универзе, чешки посланик на Царевинском вијећу и чувени научењак, боравио је ових дана у Боки. У прошлу суботу 28. августа стигао је у наш убави Херцег-Нови гдје је имао присуствовати на Савиши.“

Поменутог датума била је уобичајена слава манастира Савине (Госпобиндан), па на другом мјесту наводи:

„Међу многим одличним и виђеним Бокељима, који добоше на Савишу, мило пам је било видјети и знаменитог чешког научењака и заступника на Цар. вијећу, заслужног проф. Масарика.“

Из слиједесег броја „Боке“ видимо да је Масарик посјетио Котор. Овај цијењени гост желио је да се упозна са свим нашим приликама, па вјерујемо да му је Мирко Комненовић био пратилац и један од главних саговорника. Ово потврђује и један

каснији податак. Када је након хапшења 1914. године Мирко био саслушаван, питали су га, између осталог, зашто је у бечком парламенту, 1910. године, посјетио народног посланика Т. Масарика.

Побједи Србије и Црне Горе подигле су духове и изазвале таласе народног одушевљења које није било могуће зауставити. Из Боке је прешао границу велики број добровољаца и ступио у редове црногорске војске. У борби је погинуо Саво Раловић из Рисна, а црногорску заставу на Тарабони први уздигао Леонтије Митровић — тада калуђер — из Пауштровића.

Када је српска војска стигла на албанску обалу, Мирко Комненовић је успио да дође с њом у везу. Дошао је до Мелове и команданту посаде мајору Селимиру Остојићу подио драгоцен извјештај војне природе. По другом његовом извјештају, српска војна полиција успјела је да заустави аустријски пароброд предузећа „Козулин“ накрцан пушкама за Албанију. Овај кријумчарски терет био је маскиран џаковима брашна. Оружје им је било заплијењено.

Комненовић је затим, навече, паробродом из Љеша кренуо и стигао изјутра у Котор. Полиција га је претресла и дуго испитивала. Сумњиво јој је било: зашто је донио „девет комада српског тајна“. Када је то донио у Херцег-Нови, скидао је на ситне комадиће и дијелио народу. Од овог момента може се рећи да је за њега рат почео, јер је досадашња будност аустријске полиције према њему била удиоштречена.

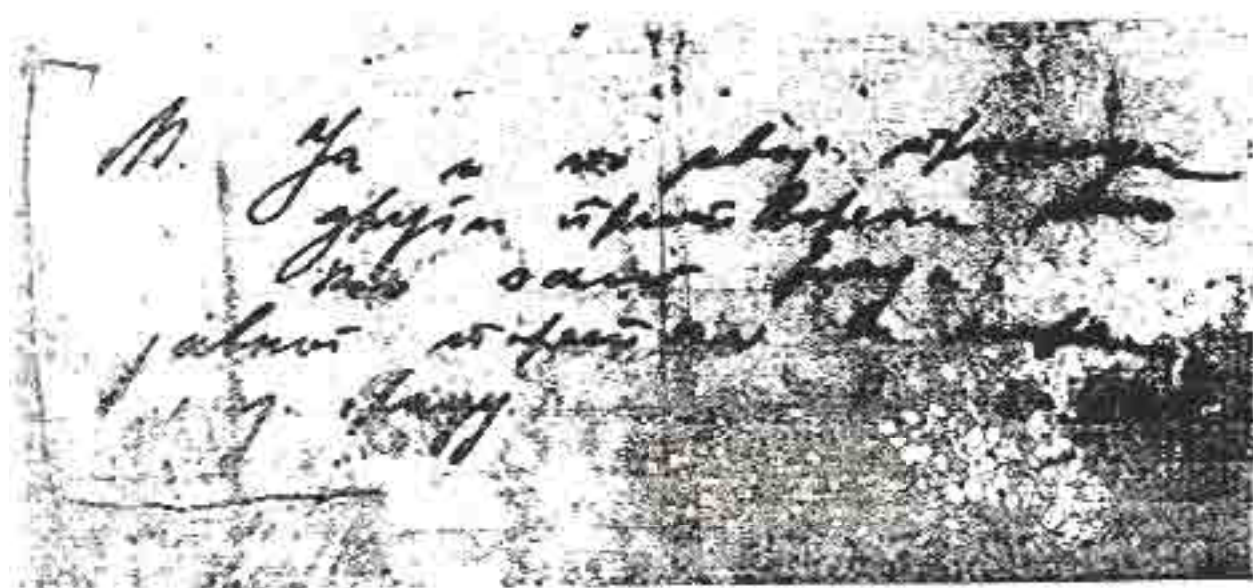
Послије погибје Франца Фердинанда, у Боки су на дневном реду: сумњичења, претечаице и прогона. По ријечима Комненовића: „Нап срез је стварио био један концентрациони логор, заокружен и начичкан на границама и унутра форонима и касарнама.“

Мобилизација аустријске војске, објављена 24. јула 1914. године започела је хапшењем народних првака, суспендовањем и забраном лагет рада свим привредним и просвјетно-културним народним установама и корпорацијама, рушењем и премазивањем ћириличких натписа и забраном ћирилице. Жапдлармима су били од помоћи домаћи издајници, тзв. шуцкори, који су се добровољно ставили на располагање војним и полицијским командама.

Поменутог дана Комненовић је први ухапшен са осталим херцеговским првацима. Одмах су спроведени на злогласно острво Мамула и предани њеном команданту.¹⁸

¹⁸ За ово што се односи на први свјетски рат користимо углавном „Биљешке Мирка Комненовића“ откуцане на писаћој машини. Ставено ми

На једном комадићу папира који је Мирко успио да пошаље са Мамуле — преко Лазара Доклестића у Херцег-Нови својој супруги Олги, између осталих порука, стоји: „Ја и по свој прилици и други притвореници смо као залог ради јавног поретка и мира у граду.“

Као што је познато Мамула је била најважнији стратешки објекат на овом дијелу Јадрапа и изазовна мета савезничке флоте (француске и енглеске) која је према аустријској била у великој превођи. У најтежој успомени затвореника остао је дан 16. VIII када је у водама, насупрот Булве и Паштровића, дошло до сукоба аустријске и савезничке флоте: „Наређено нам је — каже Мирко — да доинемо потрбушке. У том положају везаше нам ноге и руке са пријетњом да ће нам уста зачепити са већ справљеним материјалом ако пустимо од себе глас. У таквом

их је на расположење Мирков шурак Владимир Мариновић, који ми је помагао и неким осталим поданима.

Захваљујући овим заштитом у могућности смо да наведемо и остале гађање затворенике на Мамули: Јефто Тојковић, председник Општине, Иванја Антељевић, члан Општинске управе, прото Саво Накићеновић, Косто Станишић, Урош Машић — Херцег-Нови.

Олга Рачета, прото Јован Бућин, Буро Вукотић, заступник у Далмат. сабору, др Бошко Вукотић, посланик Бокс у Царевинском вијешу, Буро Вукасовић — Котор.

Кап. Александар Видовић, Мило Радовић, Нико Никовић, Славо Радовић, Марко Ковачевић, Симо Батовић — Рисан.

Лазар Гопчевић, Раде Ратковић, Јово Гопчевић, др Мирко Гопчевић (тада студ. мед.) — Орахован.

Дашко Миајловић, управ. Поште — Камениари.

Прото Никола Мишор (тада парох у Рисну) са сином Петром (тада ученик Наутике), Душан Сувић, Мило Иералић — Паштровићи.

Др Јерко Макиједо — Шибеник; Јуре Врцац, старјешина Хрватског сокола — Сплит; Нико Маскарић, новинар — Дубровник; Беговић — Книн; Перо Срдан — Трбине.

ставу су оружаним војинцима стали поврх нас упереним пушкама. Лежали смо у очекивању наше судбине." Осјетили су по повицима „Ура“ да је битка свршена. Аустријске јединице су пуном брзином бјежале у Задив, остављајући на попришту ратни брод „Зенту“ потопљену испред Петровца. Затвореници су били одријешени и пуштени у двориште. Олакнulo им је кад су дознали за ово аустријско „јунаштво“.

Команда Мамуле је, иза овога, одлучила да се ослободи бриге о затвореницима, па је почело постепено расељавање; један од узрока је био и болест затвореника. Комненовић са Јефтом Гојковићем упућени су у болницу у Дубровник. Остали су били преведени на трговачки пароброд »Вуоп радс« који је био усидрен у Тигу.

Комненовић и Гојковић су и у болници третирани као затвореници: у посебним собама са стражаром пред вратима. К њима је могло приступити само болничко особље. „У болници нам је било релативно добро, благодарем брату Хрвату, управнику болнице, др Смолчићу, који нам је био и отац и мајка“, наводи Комненовић.

Имали су и неугодних посјета од неких дубровачких грађана — који су вјеровали у непобједивост Аустрије — и по жељи аустријских главара, настојали да их „преваспитају“.

Тако је један од њих једнога дана, ушао у собу Јефта Гојковића, који је поред болести био и у подмаклим годинама, и с њим зачео разговор: „Ви се после рата не смијете више звати Србима.“ „А да како?“, пита га Гојковић. „Хрватима“, одговорио му је посјетилац. „Зашто не ако је то на срћу Словена“, смирено је одговорио Гојковић, честити стариша, тада око 80 година, који се никад у животу није понизио ни поклекнуо.¹⁹

Са поразима на ратиштима терор у Аустрији је нешто попустио, таоци су дјеломично пуштени кући, док су народни прваци били конфинирани у појединим мјестима Аустрије; то нијесу могле бити Босна, Херцеговина и Далмација. Гојковић и Комненовић су изабрали Трст. На путу паробродом за Трст, у Задру су их сачекали жандарми и одвели у „Памјесништво“. Ту их је чекао вице-гувернер др Банда и волио с њима разговор о разним предратним „преступима“. Између осталог Комненовићу је пребацивао: зашто је као старјешина Соколске жупе стајао у вези са Београдом и Прагом. Напоменуо му је и посјету Масарика у Бечу, коју смо већ навели. Препоручио им је да унапред буду „добри Аустријанци“. На броду, којим су путовали из Задра за Трст, путовао је италијански конзул (у Трсту). Мирко је нашао начина да се с њим упозна и обави повјерљив разговор, молећи га да италијанску јавност упозна са грозотама које су Аустријанци починили у нашим крајевима.

¹⁹ Посјетилац, иако је носио звање доктора правних наука, постигао се и замукао — Комненовић, Биљешке, стр. 5.

Када су стигли у Трст, морали су се пријавити шефу полиције др-у Маховцу, старом знанцу, који је раније био на рату у Котору. „У средини својих Словенаца био је много бољи Славен него код нас.“ Иако их је учтиво дочекao, одмах им је изјавио да у Трсту дуже не могу остати и да ће он предложити да се врате натраг, или да буду конфинирани у неки град уже Аустрије. Инак је испунио жељу Гојковићу, да буде конфиниран у Задру. На заузимање Миркова пријатеља дoд Франа Ортолани, Маховац је дозволио да Мирко за неко вријеме остане у Трсту ради лијечења. Истина, његово здравље било се много погоршало. Маховац и дoд Ортолани сложили су се у томе: да му „живот неће бити дуг“.

Чим се мало опоравио, почео је смишљати план — како би могао прећи границу. Нашао је на Дубровчанина др Густа Мишетића, чиновника Намјесништва у Трсту, чији је отац био више година дворски лекар на Цетињу, а брат Роко до 1914. год. професор енглеског језика у Научној школи у Котору. Преко повјерљивих Мишетићевих људи Комненовић је, са својом супругом, сретно прешао аустро-италијанску границу и 3. новембра (1914) стигао у Болоњу. Овај пут није био лак ни једноставан. Био је дуже припреман, од групе смионих и сретних наших талашњих тршћанских родољуба, који су се били специјализирали за овакве послове.

Затвори, мршварење и узбуђења учинили су своје. Изнурен и оболло морао је помислити на дужи боравак и лијечење у Италији. Прво вријеме је боравио у Фиренци, а послвије у Риму, гдје је нашао неке пријатеље и познанике из Боке, као и познате политичаре Франа Сушила и др-а Анга Трумбића.

Пошто се прилично опоравио, планирао је пут за Србију. Са пријатељима др Љубом Милином из Прчања и Светозарем Видаковићем из Херцег-Новог кренуо је за Месину, баш у данима када је Италија објавила рат Аустрији. Ту се укратио на италијански нарoдброд на којему је нашао Јоцу Јовановића и Велизара Јанковића, политичаре из Србије, и народног првака из Босне др Милана Сршкића. Путовање по грчким водама је било доста опасно. Извјестан дoд пута пратио их је један француски крсташ. Сретно су стигли у Пиреј, а затим у Солун. Из Солуна железницом у Ниш.

О доласку у Ниш преносимо дословце Комненовићеве ријечи: „Стигли смо. Оцима испитивамо срце и дупу свакојегa који нам се приближује. Расположење је озбиљно, али ведро, без имало разметања. Били смо раздрагани посматрајући колоне аустријских зарoбљеника: официра и војника. Одмах сам посјетио пок. Пашића и пок. Љубу Јовановића. Пријавио сам се као добровољац, без резерве да послужим Србији“.²⁰

²⁰ Комненовић: Биљешке, стр. 10.

Послије 20 дана, проведених у Нишкој бањи, позвао га је предсједник владе Н. Пашић и повјерио му дужност прикупљања и организовања добровољаца у Русији: Срба, Хрвата, Словенаца и Чеха. Из Ниша преко Кијевца дошао је у Прахово, одатле бродом до руске луке Рени и даље у Одесу, одакле је прослиједио за Петровград. Ту се пријавио тадашњем посланику Србије Спајаковићу и чекао да му руски Генералштаб изда исправе за пут и рад. Иако је влада Србије сматрала ову мисију важном и хитном, поменути документа је чекао мјесец дана. Кад их је добио, пошао је за Кијев, гдје је у својству делегата Краљевске Српске владе на повјереном раду остао двије и по године.

Главни град и сабиралиште добровољаца био је Кијев, а велики логор заробљеника у селу Дарница, код Кијева. Понекад је ту било окупљено до 30.000 заробљеника.

Главни Мирков помоћник у сакупљању добровољаца био је проф. Блаж Рукавина, касније и други официри-добровољци који су били оспособљени за ове послове. „Наш рад је“ — наводи Комненовић — „био тежак и напоран. Радила се од јутра до мркле ноћи. Одржавао нас је морал и света идеја за коју смо радили. Узвишено је и пријатно било радити за народно ослобођење и уједињење. Аустријанци су држали рекорд по броју заробљеника. Само за вријеме Брусиловљеве офензиве дотјерало је њих преко 400.000.“ Све трошкове око сакупљања и допремања југословенских добровољаца сносила је руска влада.

До доласка у Русију проф. Масарика, који је у иностранству стајао на челу чехословачког покрета за ослобођење, Чехословаци су се прикључивали нашим добровољачким јединицама. По договору Масарика и руских мјеродавних кругова, била је легализована и чехословачка мисија за сакупљање добровољаца. Иста је показала велике успјехе.

По одобрењу руске војне команде, Комненовић је окупљао и Французе из Елзаса и Лорене, заробљене као њемачке војнике. Било их је упућено на француско бојиште 7500 војника.

Слично је поступљено и са румуњским заробљеницима.

Завршавамо ово поглавље са Мирковим редовима: „Логор „Дарница“ представљао је праву слику и прилику Аустро-Угарске монархије. Сви њезини народи, осим Њемаца и Мађара, ступају на очиглед аустријских генерала у редове савезничке војске. У овом логору се најбоље испољавала пропаст Аустрије и апсурд њезиног постојања.“²¹

²¹ Уз Комненовићеве „Биљешке“ користили смо дјело: Др Никола Поповић, Југословенски добровољци у Русији 1914—1918, Београд, 1977. Ово дјело садржи 423 стране и велики број фотографија. Издање „Удружења добровољаца 1912—1918“. Поднаслов је „Зборник докумената“ са тумачењима. Писац је користио документа из: Војноисторијског института, Дипломатског архива Секретаријата иностраних послова — Београд, Југосла-

У јануару 1919. године Комненовић се повратио у домовину. Био је примљен у Београду од тадашњег регента Александра којом приликом је био одликован „Орденм Белог орла IV ст. са мачевима“. Концем јануара повратио се у свој родни крај. Народ из цијеле Боке приредио му је у Херцег-Новоме величанствен дочек.

Године 1923. као и 1925. био је биран за посланика Боке которске у Народну скупштину у Београд на листи Љуба Јовановића.

Године 1930. постављен је за предсједника херцегновске општине. То је било у добар час, јер је Херцег-Нови све више привлачио пажњу домаћих и страних туриста. Зато је требало стално и солидно ријешити нека витална комунална питања која су тражила смислене и смјеле захвате и јача финансијска средства. Са овим се могао ухватити у коштац Мирко Комненовић и успјети да Херцег-Нови за вријеме његовог предсједниковања измијени своју физиономију и сврста се у атрактивне приморске градове. Предсједници општине нијесу примали плату већ су им додјеливане тзв. паушалне накнаде. Комненовић је читаву своју награду за 1930. годину, у износу од 12.000 динара, дао за електрификацију града.²²

У мају 1935. године Комненовић је и по трећи пут изабран за посланика Боке у Народну скупштину. Као „замјеник“ на листи, био је његов пријатељ и сарадник др Милош Дробњаковић.

Иза ових избора нову владу је формирао Милан Стојадиновић. Он је створио нову политичку партију „Југословенску радикалну заједницу“ у коју су ушли политичари из раније опозиције, Корошец и Спахо. На другој страни збијала је своје редове Удружена опозиција са вођама ранијих политичких странака: Мачеком, А. Прибићевићем, Ацом Станојевићем, Љубом Давидовићем и Јоцом Јовановићем.²³

Када је Стојадиновић састављао своју владу, у јулу 1935. године, настојао је да придобије за своју политику Аца Станојевића, предсједника Главног одбора Радикалне странке, јер је знао колико је у Србији популаран овај стари народни трибун.

пепске академије знаности и умјетности — Загреб и Централног војно-историјског архива — Москва.

²² М. Комненовић се помиње на странама: 4, 38, 50, 51, 56, 77, 261—4, 299, и 366. ове књиге.

²³ Марија Црнић-Пејовић, Организација и рад Општинске управе Херцег-Новога (1870—1940), Бока, Херцег-Нови, 12/1980, стр. 44, 68, 69; Бокељска зора, стр. 3.

²⁴ И. Божић, С. Бирковић, М. Екмечић и В. Делијер, Историја Југославије, Београд, стр. 440.

Послије међусобних преговора, поменути „Главни одбор“ одређује два своја члана да уђу у Стојадиновићеву владу. Избор је пао на Мирка Комненовића и Билоша Бобића. Али, ова комбинација није била дуга вијека, јер су, крајем децембра исте године обојица напустили Стојадиновићеву владу; наравно у споразуму са Главним одбором своје странке, дали су оставке на министарске положаје, јер се нијесу слагали ни са спољном, ни унутрашњом политиком којом је био кренуо овај фатални човјек.²⁴

Мирко Комненовић, као активни министар за социјалну политику и народно здравље, упућује свом предсједнику владе „огорчено и протестно писмо којим устаје против полицијског терора сопствене Владе против прогона напредних елемената, против стварања злогласног логора код Вишеграда гдје је Стојадиновић потрпао и тешко зостављао низ еминентних носилаца комунистичког покрета у Југославији.“²⁵

За овим је дошло tzv. „конкордатско питање“ које је Стојадиновић врло неспретно водио, изазвао револт у народу и још више наоштрио нападаје „Удружене опозиције“ против њега и његове владе. По жељи кнеза Павла, Стојадиновић је 21. јула 1937. изнио „конкордат“ пред Народну скупштину на одобрење.

Један од говорника против изгласавања „конкордата“ био је Мирко Комненовић који је говорио у име Радикалног клуба народних посланика. Преносимо неке релове из тог говора, који је био смишљен, садржајан и убједљив. Доказујући да је „конкордат“ изнешен пред Скупштину у незгодно пријеме, рекао је: „Зашто да се не сачека док наш народ сунце не обасја, док се не среде наше жалосне прилике и док у овим клупама не видимо слободном вољом народа окупљене народне представнике цијелокупног народа.“

О вјерској толеранцији: „Можемо се у Боки которској поносити, да нема краја у држави гдје римокатолички и православни живаљ сложеније живи. У Боки су српско-православни

²⁴ Све теже прилике, које су се послје општа низале, биле су узрок да се није сазнало: што је Стојадиновић био обећао А. Станојевићу. Али, једно би могло бити сигурно да га је Стојадиновић хтио изиграти. Јер то су била времена кад неким политичарима није било тешко одрећи се својих начела за министарски положај. Но, овдје се трлао преварно. Комненовићу и Бобићу плескало је све што је било родољубиво и напредно у Југославији. То је био његов први неуспјех, убрзо су наступили и тежи.

²⁵ Из говора М. Бакочевића, одржаног на спроводу пок. Олге Комненовић — супруге пок. Мирка — која је умрла у Херцег-Новоме 1971. године. Из поменутог говора преносимо: „Читав тај Мирков пут, пут је истовремено и Олгин. И она је била малтретирана од аустријских власти и она је заједно са Мирком у свим његовим покретима судјеловала, дијелила судбину, а када су били разавојени — њега је упорио и вјерио чешка. И она је заједно с њим из Трста побјегла у Италију, па у Русију, из које се такође враћа заједно са својим мужем.“

манастири уступали бесплатно земљиште за изградњу римокатоличких цркава, у Боки је римокатолички свештеник, по православном обреду, крстио дјецу у одсутности православног свештеника и обратно.“ Помиње цркве са два олтара „један према истоку, други према западу“ као Црква св. Текле у Спичу.

Говори о „прекјучерашњим јуришима жандара на литију пред Саборном црквом, бацањем евангелија и домљењима рипида и крстова, хапшењем српско-православних свештеника и премлаћивањем српских православних архијереја ... Ово што се данас догодило пред Саборном црквом, то се није догодило никада и нигдје у бившој Аустрији.“

Пајјачи аргумент против изгласавања „конкордата“ био је што „га изгласава Скупштина која није изабрана слободном вољом народа и представници римокатоличког дијела нашег народа недостају у овом дому“ (мисли на Мачекову Хрватску сељачку странку).

Још много родољубивих, демократских и напредних Комненовићевих мисли из овога говора могли бисмо навести: Задржаћемо се на једној:

„Ми савременици не смијемо мјерити својим животом, већ животом народа, који је вјечан и којему треба да припремимо услове за опстанак и развитак за велику будућност.“²⁶

Самовољан и неспретан поступак приликом изгласавања конкордата, а још више неријешено „Хрватско питање“ осјетно су пољумали позиције Стојадиновићеве владе. Сматрао је да их новим изборима може појачати, јер је рачунао на своју снагу и популарност. Избори за Народну скупштину, одржани у децембру 1938. — и поред тога што му је октроисани изборни закон давао велика преимућства — донијели су му пораз. Стојадиновић је добио 1.643.783 гласа, а Мачек — Удружена опозиција 1.364.500 гласова.²⁷

Кандидат опозиционе изборне листе за срез бококоторски био је Мирко Комненовић, а његов замјеник Никола Ђурковић, првоборац и народни херој. И поред јаког терора добили су већину, али обманљивачка изборна рачуница није му додијелила посланички мандат. Као што је познато, изборни неуспјех Стојадиновића убрзо је допринио његовом паду.

У овом времену Мирко биљези још један витеники подвиг, посљедњи у животу. Када је у Европи домиширао Хитлеров бијес против Чехословачке, југословенско јавно миљење је било узбу-

²⁶ Говор Мирка М. Комненовића, народног посланика, бив. министра, председника Југословенског радикалног клуба народних посланика, члана Главног одбора б. Народне радикалне странке — одржан у Пленуму Народне скупштине дана 21. јула 1937. приликом дебате о конкордату закљученом између Св. Столице и Краљевине Југославије. Изд. Сремски Карловци, 1937, стр. 8 до 30.

²⁷ Историја Југославије, стр. 441.

бено, поготово када се знало да то југословенској влади није било поћудно. Рачунало се да ће Чехословаци дати Хитлеру отпор, па је било — код нас — планирано окупљање добровољаца за Чехословачку. Мирко Комненовић и Руди Бунио²⁸ упутили су писма председнику Чехословачке Едварду Бенешу и ставили се на располагање, његовој влади, као добровољци.

Разлози због којих је Комненовић изашао из Стојадинићеве владе пребрзо су постали стварност. Пад Чехословачке, Пољске, инвазија у Француској и околним земљама, све је то тешко утицало на — и ипаче тежко — његово здравље. Постепено се тасно његов живот. Умро је 28. III у предвечерје Хитлеровог и Мусолинијевог напада на Југославију. Његов сировод (29. III) био је посљедња, предатна, опћебокељска манифестација, жалосна и достојанствена — свјесна да губи свог заслужног првака, а и великих ратних искушења која су се приближавала.

У величанственој погребној поворци, поред Бокеља, налазиле су се делегације из Београда и Цетина, пријатељи и знанци из разних крајева Југославије, одред војске и Сокола. Покопан је у гробницу својих предака код Парохијске цркве у Топли.

М. Комненовић био је одликован: Орденом Бијелог орла с мачевима, Светог Саве II и III степена, Југословенском круном IV ст. (југословенски), Орденом св. Владимира IV ст. св. Станислава V ст. и св. Анс II ст. (руски), Легијом части (француски), Официрским револуционарним крстом (Чехословачка).²⁹

* * *

Мирко Комненовић је своју кућу, наслијеђену од предака, тестаментом завјештао народу, као задужбину са хуманим и просвјетно-културним циљевима. Као што је познато у њој је — од почетка свог постојања — привремено смјештен Завичајни музеј. Све већим развојем града Херцег-Новога, упоредо је расла и потреба да се за музејске, галеријске, архивске и библиотечке установе створе погодни и стални смјештаји. Обзиром на потрес из 1979. године, то питање дошло је — и нешто раније — на дневни ред. „Одбор за прославу 600-годишњице оснивања Херцег-Новога“ преузео је реализовање овог пројекта. Знамо да није лак ни једноставан. Али, може се рећи да је успјешан и сретан почетак обнова „Архива Херцег-Новога“.

²⁸ Р. Б. Прчањ (1884—1959). Студирао у Прагу. Један од вођа револуционарне студентске омладине. Касније члан чешке „Мафије“ затим публициста и друштвено-политички радник. Заслужан за развитак поморства и туризма.

²⁹ Бокељска зора, стр. 3.

Вјерујемо да ће, у поменутом плану, Задужбина Мирка Комненовића коначно наћи жељено и одговарајуће мјесто; настојећи, да својом намјеном овјеконјечи успомену свог заслужног завјештача. Било би спојиво и корисно да Спомен-дом Мирка Комненовића буде уједно и репрезентативни дом града Херцег-Новога. За ову намјену говори старијски стил ове куће и њен доминантан положај; како Накићеновић написа: „земљиште и чардак на Топлој који се и данас зове „Чардак Комненовића““³⁰

³⁰ Поред већ помнутих Вл. Мариновића и Ст. Иванчевића помогли су ми при овом раду; Централна библиотска „Б. Црнојевић“ — преко Библиотске Пом. музеја — Котор — позајмљеним књигама; др Љубомир Дурковић, Марија Црнић-Пејовић, Брана Доклестић, прото Данило Марић и Јоко Паладацић, подацима и напоменама. Нека овим примс моју захвалност — И. Зл.

Summary

MIRKO KOMNENOVIC

Ignjatije ZLOKOVIC

On the occasion of the 600th anniversary of the town of Herceg-Novi (1382—1982) it is fit to remember the people who fought for its survival and freedom when it was necessary.

One of them was Mirko Komnenović (1870—1941) meritorious people's leader, a renovator of his native town (Herceg-Novi) and other settlements in the Bay of Kotor; a soldier in the World War I.

During Austrian rule he was the founder, or one of the founders, of national institutions and firms of economic or educational and cultural kind: saving banks, cooperatives, sports and cultural societies. At the same time he was one of the pioneers of tourism and industries. He was the leader of a group of persistent workers who carried out that task with success, always supporting the resistance against the foreign authorities who were oppressing the people and trying to make them lose their national identity.

When World War I started Komnenović was, with a large group of patriots, put in prison in the notorious island fortress Mamula. Being seriously ill he was moved to hospital in Dubrovnik and later on confined in Trieste. Getting help he escaped to Italy. From Italy he went to Salonika and finally reached Niš to join as a volunteer the Army of the Kingdom of Serbia. As an experienced organizer and a person who spoke foreign languages, he was sent by the Government to Russia, where he stayed for two years and a half executing responsible and well organized work: gathering volunteers among Yugoslavs and other Slavs (who were taken prisoners of war as Austrian soldiers on Russian — Austrian front lines.). In Kijev they were organized in units and sent to fight at Dobrudža and later to Salonika.

After the War he was the representative of the Bay of Kotor in the National Assembly in Belgrade. For a short period he was a member of the Milan Stojadinović government. Born and brought up in democratic environment, he soon left that government because of its cooperation with the Axis Powers (1935).

From 1930 to 1935 he was the mayor of Herceg-Novi. He was responsible for the building of important communal objects in the town and its region, in particular for the planting of Mediterranean and tropic cultures which have become one of the main attractions of Herceg-Novi.

He was decorated with Yugoslav, Russian, Czechs and French orders.

His house in Herceg-Novi, left by his will to the people, is now the Regional Museum of Herceg-Novi.